

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

**Калантаєвської Ольги Олександрівни на тему «Формування стратегії
сталого економічного розвитку аграрної галузі України»,**

подану на здобуття наукового ступеня

доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка

На підставі вивчення дисертації та опублікованих за дослідженою темою наукових праць здобувача, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів виконаного Калантаєвською Ольгою Олександрівною наукового дослідження, можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладу в опублікованих працях та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

Актуальність теми дисертації

Забезпечення сталого розвитку аграрної галузі є особливим об'єктом державної економічної політики. Це пов'язано, в першу чергу, з природою аграрної галузі, в якій в значній мірі проявляється вплив біологічного (природного) чинника. Окрім цього, сільське господарство ведеться, як правило, на основі використання земельного ресурсу (землі), що розташований у сільській місцевості. Виникає необхідність пошуку новітніх форм та методів регулювання розвитку аграрної галузі на засадах сталості, які мають враховувати особливості економічної політики, наявний стан продуктивних сил, основних засобів, людських ресурсів та наявні можливості використання природного потенціалу. Відтак, йдеться про вироблення стратегії, яка має бути на теоретико-методологічному рівні обґрунтована із використанням надбань економічної науки. В той же час універсального механізму реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку аграрної галузі не створено. Необхідність формування цілісної концепції розвитку аграрної галузі на основі ефективного використання організаційно-

економічних інструментів має неабияке значення для теорії і практики економічної науки. За таких умов необхідне застосування державою адекватної стратегії забезпечення сталого розвитку аграрної галузі України. Існуючі механізми державного регулювання розвитку аграрної галузі вимагають адаптації для безпосереднього використання в змінних умовах соціально-економічного середовища.

Поставлена мета відповідає темі дисертаційної роботи. Досягнення окресленої мети розкривається у комплексі задач, причому головна увага дисертантом зосереджується на дослідженні питань, пов'язаних із теоретичним узагальненням сутності сталого економічного розвитку аграрної галузі, його складових, особливостей розвитку сільського господарства та розробки практичних рекомендацій з удосконалення державного регулювання розвитку аграрної галузі України. Висновки є узагальненням досліджень та основою формулювання практичних рекомендацій. Пропоновані методичні підходи є коректними та такими, що дозволяють проводити конкретні розрахунки.

Із вищезазначеного зрозуміло, що дисертаційна робота Калантаєвської Ольги Олександрівни виконана на актуальну тему, висвітлення якої є своєчасним та обґрунтовує новий підхід до вирішення наукової задачі, що виявляється у розробці нових концептуальних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо розвитку економіки України.

Загальна оцінка роботи, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і повнота викладу в публікаціях

Дисертаційна робота О.О. Калантаєвської складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Логічна структура побудови змісту дисертаційної роботи засвідчує високий професійний рівень дисертантки. Матеріал викладено послідовно і відповідно до завдань та структури дисертації. Повний обсяг основного

тексту дисертації становить 235 сторінок, а список використаних джерел налічує 231 позицію.

Зміст дисертації, структура та виклад науково-прикладних розробок свідчать про завершеність наукового дослідження, в якому розв'язано актуальне науково-практичне завдання та формалізовано автором. Оцінюючи дисертаційну роботу, можна стверджувати, що одержані наукові результати є обґрунтованими, а наукова новизна є достовірною відповідно до представлених у роботі доказів, створених за допомогою загальнонаукових та статистичних принципів, методів та прийомів комплексних досліджень.

Вибір методологічних підходів зумовлений завданням всебічного аналізу сучасного стану розвитку аграрної галузі в Україні та необхідністю виокремлення особливостей його сталості. Уміння застосувати теоретико-методичну підготовку для вирішення фундаментальних та прикладних питань дослідження підтверджується здійсненим дисертантом моделюванням запропонованих заходів для забезпечення розвитку аграрної галузі у рамках комплексної оцінки показників ефективності формування її стратегії.

Варто відзначити, що автором було опрацьовано велику кількість закордонних і вітчизняних інформаційних джерел в аспекті реалізації стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України; наукові праці з проблематики сталого економічного розвитку аграрної галузі України; спеціалізовані галузеві періодичні видання; аналітичні та статистичні дослідження; статистична інформація і публікації міжнародних організацій. Обґрунтованість наукових положень підтверджується проведенням автором аналізом наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених, логікою та чітко поставленими завданнями, опрацюванням великої кількості статистичних, аналітичних, нормативно-правових матеріалів.

Результати, отримані в процесі дослідження, знайшли відображення у 13 наукових працях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях, 1 стаття у наукометричній базі Web of Science, 1 зарубіжна публікація, 7 тез у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,2 друк. арк. 3 них відповідають вимогам п. 11 «Порядку

проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 – 6 публікацій.

Узагальнення, висновки і рекомендації мають як теоретико-методичне значення, так і практичне застосування у процесі: розробки методичних підходів до оцінювання сталого економічного розвитку аграрної галузі України, який передбачає використання інструментарію таксономічного аналізу його взаємопов'язаних складових (економічну, соціальну, екологічну, інноваційно-інвестиційну та підсистему сталого розвитку зовнішньоекономічної складової); обґрунтування стратегічного плану сталого економічного розвитку аграрної галузі у загальнодержавному й локальному вимірі, який потребує дотримання сукупності принципів (цілеспрямованості, комплексності, змінності, адаптивності, ефективності, мінімізації ризику, балансу інтересів, легітимності); налагодження моделі процесу розробки та прийняття стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі, що, на відміну від існуючих, включає актуальні перспективи щодо економічного розвитку аграрної галузі, виважене науково-технічне забезпечення процесу функціонування й раціонального використання природних обмежених ресурсів аграрної галузі.

У цілому структура та зміст дисертації свідчать про комплексний характер проведеного дисертантом дослідження. Робота насичена статистичним матеріалом, що значно полегшує сприйняття аналітичних досліджень і висновків. Таблиці та рисунки легко сприймаються, не перевантажені умовними позначеннями. Висновки наведені в дисертації, відображають глибину досліджуваної проблеми, логічно побудовані та мають аналітичне підґрунтя.

Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та пропозиції належать особисто автору. Матеріали дисертації були предметом розгляду і дискусій на науково-практичних конференціях, в тому числі міжнародних.

Наукове значення та новизна дисертації

Рецензована дисертація, на наш погляд, має безперечне наукове значення. Дисертаційна робота О.О. Калантаєвської становить завершене наукове дослідження, в якому проведено ґрунтовний аналіз сучасного етапу економічного розвитку аграрної галузі України.

Заслуговує позитивної оцінки обґрунтування положення щодо структурування стратегії сталого розвитку аграрної галузі України в умовах децентралізації, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на результатах аналізу інтегрального показника сталого розвитку аграрної галузі у регіональному вимірі.

У роботі автор демонструє не досконалість в Україні належних методологічних засад та практичного інструментарію стосовно оцінки сталого економічного розвитку аграрної галузі України. Це спонукало до розробки методичних підходів до оцінки сталого економічного розвитку аграрної галузі України, який передбачає використання інструментарію таксономічного аналізу його взаємопов'язаних складових (економічну, соціальну, екологічну, інноваційно-інвестиційну та підсистему сталого розвитку зовнішньоекономічної складової).

Важливим здобутком є систематизація кризоутворювальних факторів, які впливають на формування та реалізацію стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі.

Автором запропоновано стратегічні орієнтири державної політики у сфері забезпечення сталого економічного розвитку аграрної галузі України, які формуються суспільством, суб'єктами господарювання, органами влади і включають обґрунтування змін. Окрему увагу в дисертації здобувач приділив порівняльному аналізу основних підходів до з'ясування основ теорії економіки та управління національним господарством. Сформульовано власне визначення змісту категорії «стратегія сталого економічного розвитку аграрної галузі» як інтегрованої, уніфікованої й доступної довгострокової системи цілей, яка інтерпретована у вигляді конкретної програми дій, побудована на основах принципу синергії, орієнтуючись на реалізацію

соціально-економічної й екологічної підсистем і забезпечення аграрній галузі конкурентних переваг у досягненні поставлених стратегічних завдань: виробничо-збутових, товарних, ресурсних, ціноутворення, взаємодії аграрної галузі з іншими сферами національної економіки, зменшення виробничих витрат, стимулювання робітників, зайнятих в аграрній галузі, запобігання банкрутства та сприяння оздоровлення фінансового стану аграрної галузі.

Особливий інтерес становлять науково-практичні концепти формування та реалізації стратегії сталого розвитку аграрної галузі України в умовах децентралізації, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на результатах аналізу інтегрального показника сталого розвитку аграрної галузі у регіональному вимірі та дозволяє ідентифікувати раціональні стратегічні орієнтири сталого розвитку аграрної галузі.

Детальний аналіз практики сталого розвитку аграрної галузі України дозволив авторці зробити обґрунтовані та самостійні висновки і пропозиції.

Достовірність і практичне значення результатів дисертаційної роботи

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні науково-теоретичних положень, методичних підходів і висновків щодо удосконалення, розробки та реалізації заходів у напрямку сталого розвитку аграрної галузі України, що сприятиме закріпленню позитивних тенденцій у національній економіці. Основні положення, викладені в дисертації, доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які підлягають широкому застосуванню як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності.

Достовірність отриманих результатів засвідчують відповідні розробки Калантаєвської Ольги Олександрівни, які мають практичне значення і знайшли своє застосування в діяльності окремих установ, що підтверджується відповідними довідками про впровадження, зокрема: Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України (довідка № 42/03-54 від 28.01.2020 р.) при розробці законопроектів у сфері розвитку аграрної галузі України; Бучанською міською радою –

рекомендації щодо розробки стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі (довідка № 958 від 13.10.2021 р.); ТОВ «ЦВІТ+» (довідка № 21-05 від 21.05.2021 р.) при визначенні стратегічних альтернатив використання коштів на планування проєктів інноваційного розвитку аграрної галузі; ТОВ «ЗГОДА ЛАНО» (довідка №11/01 від 11.01.2021 р.) при ідентифікації можливостей нарощення ефективності аграрного виробництва з позиції вирішення соціальних завдань та захисту навколишнього середовища.

Характеризуючи дисертаційну роботу Калантаєвської О.О., слід зазначити, що основні її наукові положення викладено переконливо і логічно, висновки та рекомендації ґрунтуються на результатах власних досліджень. Достовірність практичних розробок автора підтверджується відповідними довідками. Враховуючи це, зроблено висновок, що одержані результати є достовірними.

Відтак, теоретичні положення, методологічні розробки та практичні результати дисертаційного дослідження дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота характеризується практичною спрямованістю.

Зауваження та дискусійні положення

Відзначаючи належний рівень обґрунтування і достатню переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Калантаєвської О.О., її цілісність та завершеність, необхідно звернути увагу на окремі недоліки при розкритті питань та дискусійні положення, наявні в роботі.

Оцінюючи дисертаційну роботу Калантаєвської О.О., яка виконана на достатньо високому науковому рівні, відзначаючи її цілісність та завершеність, слід висловити деякі зауваження, які відносяться до дискусійних питань та побажань:

1. Дисертація мала б ще більшу науково-практичну цінність, якби автор звернув увагу на необхідність зарубіжного досвіду адаптації заходів забезпечення сталого економічного розвитку аграрної галузі. Бажано було більше уваги приділити конкретним інструментам державного регулювання

формування та реалізації стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі у зарубіжних країнах та можливості адаптації позитивного досвіду в українських реаліях, що значно покращило б якість проведених досліджень.

2. При формулюванні актуальності обраної теми дослідження автор вказав на низку проблем забезпечення сталого розвитку аграрної галузі як провідної сфери національного господарства, тобто переважно на емпірично встановлені закономірності та тенденції розвитку досліджуваного явища за матеріалами однієї країни. В той же час, якщо взяти до уваги теоретичні та методологічні аспекти заявленої проблематики, предмет дослідження має бути значно ширшим і враховувати невирішеність багатьох інших дискусійних питань, у тому числі теоретико-методичного змісту. Зокрема, у актуальності не вказано – які ж саме невирішені теоретичні та методичні питання змусили автора вдатися до проведення представленого дослідження.

3. У п.п. 2.3 автор акцентує увагу на необхідності проведення оцінки сталого економічного розвитку аграрної галузі України. У той же час не достатньо приділено уваги сучасному стану факторів запропонованої автором моделі сталого економічного розвитку аграрної галузі України, що потребує уточнення або роз'яснення. Також не достатньо розкриті особливості формування соціально-економічного й екологічного потенціалів та їх регулювання.

4. У тексті рукопису не подано результатів економічного прогнозування реалізації запропонованих заходів забезпечення сталого розвитку аграрної галузі, у тому числі за різними сценаріями розвитку. Зокрема, незрозуміло – який рівень розвитку аграрної галузі може бути досягнуто (в тому числі на основі конкретних індикаторів), якщо виконати пропозиції та рекомендації, що запропоновані у дисертації.

5. Дисертаційна робота істотно виграла б за наявності у ній механізму реалізації державно-приватного партнерства як інструменту забезпечення сталого розвитку аграрної. Адже державно-приватне партнерство відіграє важливу роль у реалізації державної аграрної політики та полягає в узагальненні інтересів держави і бізнесу.

6. На мою думку недостатньо обґрунтовані та потребують розширення показники державної підтримки розвитку аграрної галузі в Україні та їх оцінка. Аналіз динаміки рівнів державної підтримки та опис функцій органів управління розвитком аграрної галузі у дисертаційній роботі бажано розглянути глибше.

Вказані дискусійні положення та побажання відображають власну наукову позицію опонента і не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Дисертаційна робота Калантаєвської О.О. відповідає «Положенню про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі та докторантурі» Національного університету «Чернігівська політехніка» та Кодексу академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка»

Загальний висновок

Дисертація Калантаєвської Ольги Олександрівни на тему «Формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України» є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних із удосконалення політики держави у напрямку сталого економічного розвитку аграрної галузі України.

Представлені в дисертації наукові положення, висновки, рекомендації і пропозиції в комплексі поглиблюють теоретичні засади та практичні аспекти прийняття ефективних рішень з питань державного регулювання сталого економічного розвитку аграрної галузі України. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності функціонування як державної політики в цілому, так і окремих її складових.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті, поставлені здобувачем наукові завдання вирішені повною мірою і таким чином мету дослідження досягнуто. Основні положення дисертації, що задекларовані здобувачем містять елементи наукової новизни, рівень яких визначено коректно.

Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Зважаючи на зазначене, вважаю, що дисертаційна робота «Формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України», за науковим рівнем досліджень, їх актуальністю, науковою новизною відповідає чинним вимогам п. 9, 10, 11, 12 Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р. «Тимчасовий порядок присудження ступеня доктора філософії» зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 979 від 21.10.2020 та № 608 від 09.06.2021», а її автор Калантаєвська Ольга Олександрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри менеджменту і адміністрування
Національного фармацевтичного університету

О.В.Козирєва

Підпис Козирєвої О.В. засвідчую
провідний фахівець з питань кадрової роботи

В.І. Дверницька